

2/12

Ryssland har sökt mobilisera kristna

för sin politik mot Ungern så långt detta varit möjligt. Izvestija har de senaste dagarna innehållit en rad uttalanden från representanter för olika religiösa samfund som tar avstånd från självständighetsrörelsen och prisar Sovjets ingripande. Den 25 november förklarade företrädare för baptisterna i Ungern att "Amerikas röst är Judas röst, den röst som förrådade Kristus åt döden". Samma dag kritiserade en reformert biskop mot Ryssland riktade resolutionsförslag i FN: "Vi, troende reformerta, ber tillsammans med alla troende i Ungern att ordningen snart må återupprättas." Den 28 november uttryckte den katolske ukrainske ärkebiskopen sin "fasta övertygelse att sanningens Gud skall välsigna Ungerns broderfolk med fred" och förtydligade sin mening genom angrepp mot Sovjetunionens kritiker. Likaså har judar släppts fram i tidningen för fördöma Israels aktion mot Egypten och tala om att de står "på det egyptiska folkets sida i dess rättfärdiga kamp". Det är svårt att tänka sig något vidrigare än att den principiellt religionsfientliga kommunismen driver fram religiösa ledare som vittnen för den ryska politikens rättfärdighet.

I SVENSKA HANDBÖCKER, såsom i Bonniers, Lindblads och Norstedts världshistorier, får man ungefär samma skildring av Ivan den förskräcklige (1530—1584), den förste ryske tsaren genom kröningen i Moskva 1547. Han liknar, sågs det, i viktiga hänseenden de furstar som i Väst- och Nordeuropa skapade starka och enhetliga stater genom att införa envælde, krossa eller begränsa feodalismen, föra framgångsrika erövringskrig. Ivan blev genom kröningen till tsar herre över kyrka såväl som stat, han organiserade armén, slog ned feodalherrar, bojarernas, makt och förvandlade stormännen till ämbetsmän och krigare i furstens tjänst, han lade stora nya områden, främst kanaten Kazan och Astrakan, till Ryssland och sökte också, med mindre lycka, expansion väster ut (Finland, Baltikum). Även genom sin bildning, sina utsvävningar och sin hårdhet liknade han historieskrivningens modell av renässansfurste. Men i fråga om grymhet gick han längre än sina kolleger. Skövlingar, blodbad, godtyckliga avrättningar, privatmord var vida mera framträdande drag i hans maktutövning. Denna karaktärens mörka sida kom, betonas det, fram särskilt efter 1560; kulminationen var mordet på sonen Ivan ett par år före tsarens död.

En dansk slavist, Bjarne Nørretranders, har i höst utgivit en kort men innehållsrik undersökning över den ryska historiografin i ämnet, *Ivan den skräckelige i rysk tradition*. Det är en intelligent, rolig och nyttig bok, med icke ringa aktuellt intresse. En svaghet ligger, synes det mig, däri att författaren alltför ivrigt söker inpassa skilda bilder av Ivangestalten i ett rationellt utvecklingschema, att han — kanske under marxistisk påverkan — antar att hållningen till Ivan under skilda tider och inom olika grupper alltid avspeglade tidens eller gruppens politiska intresse. Det är uppenbart att dylika korrelationer bör observeras och fastställas, att just genom denna metod historiografin blir

53

2/12

Ivan den förskräcklige i rysk historia

Ivan den förskräcklige sådan han framställts i Sergej Eisensteins film: "en stor och vis bärska" möter det ändlösa taget av undersåtar som ber honom återvända till Moskva.

problemforskning — men det är farligt frestande att slå över i alltför abstrakta och osäkra konstruktioner.

I en memoaranteckning berättas att Peter den store en gång införde ett porträtt av Ivan den förskräcklige yttrat: "Denne herre är min föregångare och min förebild. Jag har ständigt under min regering haft honom för ögonen som ett mönster i fråga om klokhets och mod, men jag har ännu inte på långt när kommit så långt som han gjorde. Endast de dumbommar som inte förstår hans tid, hans folk och hans insatser för folket kallar honom en tyrann." I dessa ord framkommer de båda centrala bilder av Ivan som behärskar his-